

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

ГАЛУЗЕВА ЕКОНОМІКА ПРАКТИКУМ

Навчальний посібник

Рекомендовано Методичною радою КПІ ім. Ігоря Сікорського
як навчальний посібник для здобувачів ступеня бакалавра
за освітніми програмами «Економіка і бізнес»,
«Економічна аналітика», «Міжнародна економіка»
спеціальності 051 «Економіка»

Укладачі: С.О. Кириченко, С.О. Тульчинська

Електронне мережеве навчальне видання

Київ
КПІ ім. ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО
2025

УДК 332.1.378(075.8)

K73

Автори: *Кириченко С. О.*, д.е.н., доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва, КПІ ім. Ігоря Сікорського;
Тульчинська С. О., д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки і підприємництва, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Рецензент: *Бояринова К.А.О.*, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної кібернетики, КПІ ім. Ігоря Сікорського.

Відповідальний

редактор: *Дергалюк Б. В.*, д.е.н., професор, професор кафедри економіки підприємництва, КПІ ім. Ігоря Сікорського

*Гриф надано Методичною радою КПІ ім. Ігоря Сікорського
 (протокол № 5 від 06.03.2025.)*

*за поданням Вченої ради факультету менеджменту та маркетингу
 (протокол № 7 від 30.01.2025.).)*

Кириченко С. О., Тульчинська С.О.

K73 Галузева економіка: практикум [Електронний ресурс] : навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра за спеціальністю 051 «Економіка» освітньо-професійних програм «Економіка і бізнес», «Економічна аналітика», «Міжнародна економіка» / С.О. Кириченко, С. О. Тульчинська.. КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Електрон. текст дані (1 файл). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2025. – 57 с.

Навчальний посібник містить необхідний обсяг матеріалу з дисципліни «Галузева економіка» для підготовки фахівців спеціальності 051«Економіка», за освітніми програмами «Економіка і бізнес», «Економічна аналітика», «Міжнародна економіка» денної та заочної форм навчання. Навчальна дисципліна «Галузева економіка» належить до циклу дисциплін професійної та практичної підготовки бакалаврів економічних спеціальностей. Навчальний посібник призначений для проведення практичних занять і організації самостійної роботи студентів. Навчальний посібник підготовлений у відповідності до робочої програми навчальної дисципліни.

УДК 332.1.378(075.8)

Реєстр. № НП 24/25-343. Обсяг 2,62 авт. арк.

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут
 імені Ігоря Сікорського»
 проспект Берестейський, 37, м. Київ, 03056
<https://kpi.ua>

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5354 від 25.05.2017 р.

© КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2025

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Програма навчальної дисципліни.....	6
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ.	18
Модуль 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ГАЛУЗЕВОЇ ЕКОНОМІКИ.	18
Тема 1. Вступ до дисципліни «Галузева економіка».....	18
Тема 2. Економічне районування та територіальна організація галузей економіки.....	22
Тема 3. Регіон в системі територіального поділу праці в галузевій економіці.....	25
Тема 4. Сутність, мета і завдання економічної політики.....	28
Тема 5. Механізм реалізації економічної політики.....	31
Тема 6. Природно-ресурсний потенціал економічного розвитку, як сировинна база галузей економіки.....	34
Тема 7. Трудовий та демографічний потенціал країни як основна рушійна сила в галузях економіки.....	37
Модуль 2. ГАЛУЗІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЯК ЦІЛІСНА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА.....	40
Тема 8. Господарський комплекс України, його структура і трансформація в ринкових умовах.....	40
Тема 9. Міжгалузеві господарські комплекси та особливості їх розвитку і розміщення.....	43
Тема 10. Галузева економіка регіонів України: стан та перспективи розвитку.....	48
Тема 11. Міжнародні економічні зв'язки України та її інтеграція і європейські та інші світові структури.....	51
Тема 12. Фактори сталого розвитку продуктивних сил як основи галузей економіки.....	54
Список рекомендованої та використаної літератури.....	57

ВСТУП

Дисципліна «Галузева економіка» є фундаментальною для здобувачів ступеню бакалавр економічних спеціальностей закладів вищої освіти.

Вивчення теорії і практики розміщення продуктивних сил і регіональної економіки набуває особливого значення у зв'язку з необхідністю посилення регіонального підходу до регулювання народного господарства, управління соціально– економічним розвитком теорії, забезпечення освоєння природних, виробничих і людських ресурсів регіонів.

Акцентується увага на таких питаннях, як територіальна і галузева структура народного господарства, науково– технічний прогрес, розміщення виробничого й наукового потенціалу, наукові основи державної регіональної економічної політики тощо.

Мета дисципліни – полягає у наданні студентам глибокого розуміння основних принципів, закономірностей та проблем, що виникають у різних галузевих секторах економіки, аналізі впливу економічних, соціальних та політичних факторів на розвиток галузей, аналізі перспектив та викликів, що виникають у різних галузевих секторах.

Завданням вивчення дисципліни «Галузева економіка» є: опанування теоретичних знань про різні галузі економіки та їх характеристики, розвиток аналітичних навичок для оцінки ефективності та конкурентоспроможності галузевих секторів, аналіз взаємозв'язків між різними галузевими секторами та їх вплив на загальний економічний розвиток.

Предметом вивчення дисципліни є структура галузевих секторів економіки, фактори, що впливають на розвиток галузей, методи аналізу та оцінки галузевих секторів, проблеми та виклики, що стоять перед різними галузевими секторами.

Пропонований практикум є органічною складовою організації роботи студентів на практичних заняттях у ході навчання дисципліни «Галузева економіка», який сприяє формуванню визначених **програмних результатів навчання:**

ПРН 04 – Розуміти принципи економічної науки, особливості функціонування економічних систем

ПРН 09 – Усвідомлювати основні особливості сучасної світової та національної економіки, інституційної структури, напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики держави.

ПРН 13 – Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання соціально– економічних даних, збирати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та соціальні показники.

ПРН 21 – Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик економічних систем різного рівня, а також особливостей поведінки їх суб'єктів

ПРН 22 – Демонструвати гнучкість та адаптивність у нових ситуаціях, у роботі із новими об'єктами та у невизначених умовах

ПРН 24 – Демонструвати здатність діяти соціально відповідально та свідомо на основі етичних принципів, цінувати та поважати культурне різноманіття, індивідуальні відмінності людей

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ГАЛУЗЕВОЇ ЕКОНОМІКИ

Тема 1. Вступ до дисципліни «Галузева економіка»

Ключові поняття та предмет вивчення галузевої економіки. Структура та особливості галузей національної економіки: промисловість, сільське господарство, торгівля, транспорт, будівельний комплекс. Методи дослідження в галузевій економіці: статистичний аналіз, економіко–математичне моделювання, експертні оцінки. Мікро– та макроекономічні аспекти галузевої економіки. Аналіз рентабельності, продуктивності та конкурентоспроможності галузей економіки України. Тенденції розвитку та фактори впливу на галузеву структуру економіки. Роль державної політики в регулюванні галузевої економіки.

Тема 2. Економічне районування та територіальна організація галузей економіки.

Економічне районування як науковий метод територіальної організації народного господарства. Територіальний поділ праці – основа формування економічних районів. Визначення економічного району. Головні ознаки району. Районоутворюючі фактори. Об’єктивний характер формування району.

Принципи економічного районування. Районний господарський комплекс та його галузева структура. Форми територіальної організації виробництва економічних районів. Типи економічних районів: макро–, мезо–, мікрорайони. Сучасне економічне районування України.

Тема 3. Регіон у системі територіального поділу праці в галузевій економіці.

Наукові основи формування регіонів і регіонального відтворювального процесу. Сутність регіону. Співвідношення понять “територія” і “регіон” та взаємозв’язок між ними. Взаємовідносини “регіон– столиця”. Спеціалізація

і комплексний розвиток регіонів. Господарський потенціал і рівні розвитку регіонів. Регіони в системі Європейської інтеграції. Сприяння розвитку регіонів: державна політика, пріоритети, програми, управління. Міжрегіональне економічне співробітництво. Поглиблення територіального поділу праці і оптимізація галузевої структури господарського комплексу регіонів.

Сутність продуктивних сил регіону та їх складові елементи. Територіальне розміщення і територіальна організація продуктивних сил. Вітчизняні і зарубіжні теорії розміщення продуктивних сил, регіонального розвитку і регіональної економічної політики. Сучасні теорії і моделі розміщення продуктивних сил і розвитку регіонів.

Тема 4. Сутність, мета і завдання економічної політики.

Сутність державної регіональної економічної політики. Державна регіональна політика як складова і невід’ємна частина загальної стратегії соціально— економічних перетворень. Основні напрями державної регіональної економічної політики. Об’єкти і суб’єкти державної регіональної політики. Цілі державної регіональної економічної політики. Підвищення ефективності територіального поділу праці. Завдання державної регіональної політики у сферах економічній, соціальній, екологічній.

Тема 5. Механізм реалізації регіональної економічної політики.

Сутність механізму реалізації державної регіональної економічної політики. Складові елементи механізму реалізації державної регіональної економічної політики: законодавчо— нормативна база, бюджетно— фінансове регулювання, прогнозування і планування, спеціальні економічні зони, міжрегіональне і прикордонне співробітництво.

Державні програми розвитку регіонів як ефективний інструмент регулювання та управління економічним, соціальним, екологічним та науково— технічним розвитком територій. Склад та структура комплексної

програми соціально— економічного розвитку регіону. Основні види регіональних програм: міждержавні, державні та регіональні. Класифікація регіональних програм за складом: спеціалізовані та комплексні, за ознаками: територіальна приналежність, функціональна орієнтація, зміст проблем, що вирішуються, масштабність програмного завдання, галузева локалізація, характер виникнення проблем та ін. Територіальні прогнози (схеми) економічного і соціального розвитку регіонів.

Тема 6. Природний та трудовий потенціал економіки України.

Природно— ресурсний потенціал і його структура. Місце України у світових сировинних і паливно— енергетичних ресурсах та ступінь забезпеченості власних потреб.

Кількісна і якісна оцінка природних ресурсів та природних умов.

Балансові, промислові, геологічні та прогнозні запаси сировини і палива. Характеристика природно— ресурсного потенціалу регіонів, їх сировинних, паливних, біологічних, земельних, водних, рекреаційних та інших ресурсів.

Ресурсозбереження як головний напрям використання природноресурсного потенціалу. Основні шляхи ресурсозбереження та їх практичне освоєння.

Екологічні проблеми України. Охорона довкілля. Раціональне природокористування.

Тема 7. Трудовий та демографічний потенціал регіонів.

Народонаселення та його роль у розвитку і територіальній організації народного господарства. Чисельність населення. Регіональні особливості відтворення населення. Демографічні проблеми. Просторове розміщення. Чисельність, динаміка і густота населення різних регіонів. Міграція населення та її види. Регіональні відмінності в рівні життя населення.

Національний склад населення і його територіальні особливості. Національні відносини на сучасному етапі. Проблеми і шляхи їх розв'язання.

Міське та сільське населення. Міські агломерації. Обмеження зростання великих міст. Малі міста. Мономіста. Урбанізація та проблеми довкілля. Пріоритетність розвитку малих і середніх міст.

Трудові ресурси. Структура і розподіл за видами зайнятості, сфера— ми виробництва, галузями народного господарства і регіонами. Трудоресурсна ситуація та її регіональні особливості. Аналіз балансу трудових ресурсів. Шляхи раціоналізації використання трудових ресурсів. Ринок праці. Забезпечення ефективної зайнятості.

Модуль 2. ГАЛУЗІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЯК ЦІЛІСНА СОЦІАЛЬНО— ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА

Тема 8. Господарський комплекс України, його структура і трансформація в ринкових умовах.

Економіка України як єдиний господарський комплекс. Особливості та стан формування. Місце України в світовому промисловому і сільськогосподарському виробництві. Галузева структура економіки та тенденції її розвитку. Стратегія і тактика структурної перебудови економіки. Основні напрями удосконалення розміщення продуктивних сил.

Зрушення в галузевій структурі народного господарства під впливом соціальної переорієнтації та науково— технічного прогресу.

Посилення процесів інтеграції і просторової концентрації виробництва. Підвищення ролі регіонів. Удосконалення міжрайонних економічних зв'язків. Об'єктивний характер формування міжгалузевих комплексів. Національна безпека України. Гарантування економічної, соціальної і екологічної безпеки.

Тема 9. Міжгалузеві комплекси та регіональні особливості їх

розвитку і розміщення.

Паливно– енергетичний комплекс.

Роль паливно– енергетичного комплексу в народному господарстві та його структура. Галузі паливно– енергетичного комплексу як районоутворюючий фактор. Вплив науково– технічного прогресу на розвиток і розміщення паливно– енергетичного комплексу. Енергетична програма.

Розміщення галузей паливної промисловості. Паливний баланс та його структура. Оптимізація паливного балансу на сучасному етапі та на перспективу. Джерела надходження в Україну енергоносіїв. Зв'язки України з державами СНД та іншими країнами.

Вугільна промисловість. Місце галузі в паливному балансі країни. Економічна характеристика вугільних басейнів. Порівняльна забезпеченість вугіллям регіонів. Основні вантажопотоки вугілля. Соціально– економічні та екологічні проблеми Донбасу та Львівсько– Волинського вугільного басейнів. Перспективи розвитку вугільної промисловості.

Нафтова промисловість. Місце галузі в паливному балансі країни. Потреба в нафтопродуктах і забезпеченість власною нафтою регіонів. Розміщення нафтопереробної промисловості та її потужності. Основні напрями транспортування нафти. Розвиток нафтопровідного транспорту. Проблеми та перспективи розвитку нафтової та нафтопереробної промисловості і забезпечення країни нафтопродуктами.

Газова промисловість. Місце галузі в паливному балансі. Особливості розміщення газових ресурсів і забезпеченість ними регіонів.

Основні газовидобувні райони та напрями транспортування газу. Підземні сховища. Проблеми та перспективи розвитку газової промисловості.

Електроенергетика. Роль електроенергетики в розвитку народного господарства. Умови, фактори і наукові основи розміщення об'єктів електроенергетики. Створення єдиної енергетичної системи. Енергетичні потужності. Типи електростанцій: теплові, атомні і гідравлічні, у т.ч.

гідроакумуючі. Основні райони концентрації теплових, атомних і гідравлічних електростанцій. Найбільші енергетичні бази. Сучасний стан електроенергетики. Проблеми енергопостачання та шляхи їх вирішення. Можливості використання нетрадиційних джерел енергії (енергії Сонця, вітру, внутрішнього тепла Землі тощо). Проблеми та перспективи розвитку.

Охорона навколишнього середовища і здоров'я населення в центрах розміщення підприємств паливно– енергетичного комплексу.

Металургійний комплекс.

Місце металургійного комплексу в економіці України та його структура. Районоутворююча роль металургії.

Чорна металургія. Структура чорної металургії. Технологічні особливості металургійного процесу. Економічна оцінка сировинної і паливної баз. Умови, чинники і принципи розміщення підприємств чорної металургії. Металургійні райони і основні металургійні центри. Сучасний стан розвитку чорної металургії. Вплив науково– технічного прогресу на розміщення об'єктів чорної металургії. Реконструкція металургійних комбінатів. Основні проблеми та перспективи розвитку і розміщення га– лузі.

Кольорова металургія. Галузева структура кольорової металургії.

Технологічні особливості виплавки кольорових металів і економічна оцінка сировинних і паливно– енергетичних баз. Сучасний стан кольорової металургії. Основні центри. Обсяги виробництва і забезпечення країни кольоровими металами. Основні проблеми та перспективи розвитку галу– зі.

Охорона навколишнього середовища і здоров'я населення в районах розміщення підприємств чорної та кольорової металургії.

Машинобудівний комплекс.

Роль машинобудівного комплексу в народному господарстві. Структура машинобудівного комплексу. Умови і чинники, що обумовлюють розвиток та розміщення підприємств машинобудування. Вплив науково– технічного прогресу на розвиток та розміщення комплексу.

Галузева структура машинобудування. Техніко– економічні показники

машинобудівного виробництва (металомісткість, матеріаломісткість, енергомісткість, трудомісткість, капіталомісткість та ін.). Розміщення найважливіших галузей: верстало— та приладобудування, важке машинобудування, виробництво енергетичного устаткування, електронна та електротехнічна промисловість транспортне, сільськогосподарське машинобудування і тракторобудування та ін. Військово— промисловий комплекс і його місце в машинобудівному комплексі. Основні райони і центри машинобудування.

Проблеми і перспективи розвитку машинобудівного комплексу. Необхідність структурної перебудови машинобудівного комплексу. Удосконалення форм організації виробництва в машинобудівному комплексі. Екологізація виробництва.

Хімічний комплекс.

Значення галузей хімічного комплексу в народному господарстві.

Структура комплексу. Галузева структура хімічної промисловості. Умови і чинники, що впливають на розміщення підприємств хімічної промисловості. Економічна оцінка сировинної бази. Необхідність комплексного використання сировини. Хімічні комбінати. Спеціалізація та концентрація виробництва. Розміщення галузей хімічної промисловості. Обсяги виробництва і рівень забезпеченості країни продукцією галузі. Проблеми та перспективи розвитку і розміщення хімічної промисловості.

Охорона навколишнього середовища та здоров'я населення в районах розміщення об'єктів хімічної промисловості.

Лісопромисловий комплекс.

Галузева структура. Умови і чинники розміщення підприємств комплексу. Економічна оцінка лісових ресурсів. Основні форми організації виробництва. Сучасний стан та особливості розміщення лісозаготівельної, деревообробної, целюлозно— паперової промисловості. Обсяги виробництва та рівень забезпеченості країни продукцією галузі. Проблеми та перспективи розвитку і розміщення галузі.

Основні напрями екологізації виробництва.

Будівельний комплекс.

Значення будівельного комплексу в народному господарстві. Структура будівельного комплексу. Вплив науково–технічного прогресу на розвиток і розміщення комплексу.

Промисловість будівельних матеріалів. Значення і структура галузі. Умови і чинники розміщення сировинної бази цементної промисловості, промисловості залізобетонних виробів і конструкцій, стінових, покрівельних та інших матеріалів. Характеристика сучасного розміщення і обсяги виробництва. Використання у виробництві будівельних матеріалів місцевої сировини та відходів виробництва. Раціоналізація перевезень будівельних матеріалів. Проблеми та перспективи розвитку і розміщення.

Соціальний комплекс.

Сутність, роль і місце у суспільному розвитку України. Склад комплексу. Виробництво товарів і виробництво послуг. Соціально–культурні і матеріально–побутові послуги. Освіта. Охорона здоров'я. Культура. Торгівля. Громадське харчування. Житлове і комунальне господарство. По–бутове обслуговування. Легка промисловість. Машинобудування. Місце–ва промисловість. Сучасний стан та особливості територіального розміщення. Забезпеченість населення регіонів промисловими товарами споживчого призначення і соціальними послугами. Проблеми і перспективи розвитку соціального комплексу України.

Агропромисловий комплекс.

Значення агропромислового комплексу (АПК) в економіці України. Рівень забезпеченості продовольством і споживання його населенням за рахунок власного виробництва. Пріоритетність вирішення продовольчої проблеми. Галузева структура АПК. Форми організації виробництва в АПК. Територіальна організація АПК України: спеціалізовані та інтегральні АПК. Комплекс галузей, що виробляють засоби виробництва для АПК: сучасний стан і особливості розміщення. Виробнича і соціальна інфраструктура АПК.

Аграрний сектор. Галузева структура сільського господарства. Особливості розміщення. Сучасний стан розвитку та завдання інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Сільськогосподарські зони України. Спеціалізація і концентрація виробництва.

Землеробство. Структура земельних угідь. Розміщення галузей рослинництва. Зернове господарство і динаміка його розвитку. Формування зернопромислового комплексу в країні.

Розміщення технічних культур та формування спеціалізованих АПК: цукробурякового, льонопромислового, олійнопереробного, тютюнопромислового та ін.

Розміщення виробництва картоплі, овочів, ягід, фруктів і винограду. Особливості формування і розміщення картоплепромислового, плодоовоче-консервного та виноградарсько-виноробного комплексу.

Тваринництво. Галузева структура. Кормова база. Особливості розміщення основних та спеціалізованих АПК: молочнопромислового, м'ясопромислового і птахопромислового. Проблеми і перспективи розвитку та розміщення.

Обсяги виробництва продукції сільського господарства: сучасний стан і тенденції. Регіональні відмінності в продуктивності землеробства і тваринництва.

Харчова промисловість як основна переробна ланка АПК. Галузева структура харчової промисловості. Умови та чинники, які обумовлюють розміщення галузей харчової промисловості. Технічне переозброєння виробництва. Інтеграційні процеси. Особливості розміщення і обсяги виробництва продукції харчової промисловості.

Основні проблеми і перспективи розвитку та розміщення галузей агропромислового комплексу. Екологізація галузей АПК.

Транспортний комплекс та зв'язок.

Значення транспорту та зв'язку в народному господарстві. Вплив на розміщення продуктивних сил та формування економіки регіонів. Умови і

чинники, що впливають на розміщення транспортної мережі, обсяги та структуру вантажообороту. Вплив науково–технічного прогресу на розвиток та розміщення галузей комплексу.

Транспортна система. Характеристика розвитку і розміщення окремих видів транспорту (залізничного, морського, річкового, автомобільно–го, повітряного, трубопровідного), їх взаємодія в транспортних вузлах. Техніко–економічні показники. Особливості функціонування різних видів транспорту. Структура вантажообороту та пасажирообороту. Порівняльна оцінка транспортних витрат на перевезення вантажів окремими видами транспорту. Аналіз транспортного балансу регіону щодо вивозу та ввозу продукції. Проблеми та перспективи розвитку транспортної системи. Раціоналізація транспортно–економічних зв'язків та вантажопотоків на най–більш важливих напрямках транспортної мережі.

Зв'язок як галузь народного господарства. Галузева структура. Особливості розміщення. Інформаційні системи. Сучасний стан. Проблеми та перспективи розвитку і розміщення. Взаємодія транспортного комплексу та зв'язку України з транспортними та інформаційними системами зарубіжних держав.

Основні напрями екологізації транспорту і зв'язку.

Тема 10. Галузева економіка регіонів України: стан та перспективи розвитку.

Схема характеристики економіки регіону: місце і роль регіону в економіці країни; економічна оцінка природно ресурсного і виробничого потенціалу; населення, його структура, розселення та працересурсний потенціал; галузева структура та спеціалізація господарства, основні риси його розміщення; формування регіонального територіально–виробничого комплексу, головні промислові вузли і центри; територіальна структура агропромислового комплексу; транспорт; сфера послуг; міжрайонні економічні зв'язки; ключові проблеми та оцінка перспектив розвитку

економіки регіону.

Характеристика розвитку великих регіонів України: Донецького, Придніпровського, Північно— Східного, Столичного, Центрального, Північно— Західного, Подільського, Карпатського, Причорноморського.

Тема 11. Міжнародні економічні зв'язки України та її інтеграція в європейські та інші світові структури.

Міжнародний поділ праці, його суть і значення у формуванні зовнішньоекономічних зав'язків. Зовнішні економічні зв'язки як один з найважливіших засобів економії суспільної праці. Передумови розвитку міжнародних економічних зав'язків, що впливають з необхідності поглиблення міжнародного поділу праці, інтересів зміцнення незалежності України. Основні форми зовнішніх економічних зав'язків України. Загальний економічний простір. Глобалізація і регіоналізація світового господарства. Еквівалентність обміну. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Створення спільних підприємств, міжнародних об'єднань за участю українських та іноземних організацій, фірм, управлінь. Створення спеціальних економічних зон. Розвиток і удосконалення форм зовнішніх економічних зав'язків. Регіональна економічна політика України, міждержавні та регіональні стосунки. Участь України у світових економічних об'єднаннях – Європейському Союзу, СОТ, ЄЄП та інших регіональних об'єднаннях: переваги і проблеми. Об'єктивні чинники економічного співробітництва України з країнами СНД: історичні, політичні, соціальні, демографічні, природні, екологічні, транспортні. Економічні зв'язки України з країнами світу в паливно— енергетичному, металургійному, машинобудівному, агропромисловому, транспортному, військово—промисловому та інших комплексах. Удосконалення зовнішньоекономічних зав'язків України в умовах ринкових відносин. Проблеми та перспективи розвитку зовнішньоекономічних зав'язків України.

Сутність і значення експортного потенціалу. Структура і регіональні

особливості. Місце регіонів у формуванні експортного потенціалу. Конкурентні переваги України та її регіонів у світовій господарській системі за природно–ресурсним, у т.ч. земельним, а також виробничим,

інтелектуальним, науково–технічним і рекреаційним потенціалом. Транзитні можливості України, пов'язані з її геополітичним положенням. Основні напрями використання конкурентних переваг у розвитку економіки України та формуванні її зовнішньоекономічних зв'язків. Забезпечення виробництва високотехнологічної конкурентоздатної продукції.

Проблеми і перспективи зростання експортного потенціалу України та її регіонів і ефективність його використання.

Тема 12. Фактори сталого розвитку продуктивних сил.

Сталий розвиток суспільства та його екологічна, економічна та соціальна складові. Стратегія сталого розвитку України. Зростання масштабів виробництва та його вплив на навколишнє середовище. Промисловий комплекс і проблеми раціонального природокористування. Екологічні проблеми теплової, атомної та гідроенергетики, чорної та кольорової металургії, видобувної, хімічної і нафтохімічної промисловості та промисловості будівельних матеріалів.

Особливості впливу агропромислового комплексу на навколишнє середовище.

Транспортна система як джерело забруднення навколишнього середовища. Система розселення як фактор антропогенного впливу на навколишнє середовище. Урбанізація. Розвиток міст і проблеми використання відходів.

Економічна оцінка природних ресурсів. Теоретичні основи економічної оцінки природних ресурсів.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ГАЛУЗЕВОЇ ЕКОНОМІКИ

Тема 1. Предмет, метод, завдання дисципліни

Мета: засвоєння, закріплення і систематизація знань про значення і роль галузевої економіки у загальному економічному розвитку, формування у студентів системне бачення взаємозв'язків між окремими галузями економіки та їх впливом на макроекономічні показники.

Основні терміни і поняття

Галузева економіка - розділ економіки, що вивчає специфіку окремих галузей виробництва та їх вплив на економічний розвиток.

Галузь - сукупність підприємств та організацій, що виробляють подібні види продукції або надають подібні послуги.

Конкурентоспроможність - здатність галузі чи підприємства зберігати та покращувати свої позиції на ринку.

Інфраструктура - комплекс об'єктів і систем, які забезпечують функціонування галузі або економіки в цілому.

Економічна ефективність - співвідношення між результатами економічної діяльності та витратами на її здійснення.

Диверсифікація - процес розширення асортименту продукції або послуг, що виробляються підприємствами галузі, з метою зниження ризиків.

Інновації - впровадження нових технологій, продуктів або методів управління для підвищення конкурентоспроможності та ефективності галузі.

Сировинна база - сукупність природних ресурсів, що використовуються для виробництва продукції в певній галузі.

Регуляторна політика - заходи та інструменти, що застосовуються державою для регулювання діяльності галузей економіки.

Рентабельність - показник прибутковості, що виражає співвідношення між отриманим прибутком та витратами на виробництво.

Технологічний прогрес - розвиток і вдосконалення технологій, що сприяють підвищенню продуктивності та якості продукції в галузі.

Промисловий кластер - сукупність взаємопов'язаних підприємств та організацій в одній галузі або суміжних галузях, що спільно працюють для досягнення економічних вигід.

Розміщення ПС – це географічний (просторовий) розділ ПС по території, іншими словами приуроченість господарських об'єктів до тих чи інших джерел сировини, палива, енергії, місць концентрації трудових ресурсів та районів споживання готової продукції.

Територіальна організація ПС – це науково– обґрунтоване просторове поєднання складових ПС, що спирається на раціональне використання природних, матеріальних та трудових ресурсів, заощадження витрат на подолання диспропорцій у взаєморозміщенні джерел сировини, палива, енергії, місць виробництва, споживання продукції.

Територіальний поділ праці – за визначенням М. Баранського: «Географічний поділ праці – це просторова форма суспільного поділу праці. Суспільний поділ праці – це розподіл виробничих та невиробничих обов'язків між членами суспільства».

Господарська спеціалізація – це реальне відродження територіального поділу праці. Вона може бути внутрідержавною, міждержавною, міжрегіональною і виражається спеціалізацією окремих районів країни, окремих країн чи регіонів на виробництві окремих видів продукції чи наданні певних видів послуг.

Кооперування – наслідок господарської спеціалізації в рамках ТПП і є формою тривалих виробничих зв'язків між окремими районами та країнами, що виробляють певний вид продукції чи послуг.

Концентрація ПС (чи виробництва) – зосередження на певній території (із зростанням населення) виробничих потужностей, що дозволяє посилювати інтенсивність господарської спеціалізації та підвищувати її ефективність.

Територіальна структура – це результат тісних господарських зв’язків у просторі між елементами об’єкта. Вона відбиває розміщення ПС певними територіальними зосередженнями у вигляді промислових центрів, промислових вузлів, сільськогосподарських районів.

Форми ТО ПС – це стійкі територіально– економічні утворення, що характеризуються своєю різноманітністю, конфігурацією, складністю, ієрархічністю.

Територіальна концентрація – зростання кількості великих підприємств і населених пунктів на певній території, висока територіальна густота засобів виробництва, робочої сили, готової продукції. Рівень територіальної концентрації продуктивних сил визначається на підставі відношення вартості валової продукції, основних фондів до площі території та до кількості підприємств.

Територіальна спеціалізація – переважний розвиток на певній території найефективніших видів діяльності (відповідно до наявних умов та ресурсів), продукти якої йдуть переважно для міжрайонного обміну (вивозяться за межі цієї території). Для визначення територіальної спеціалізації застосовуються такі показники:

Індекс локалізації виробництва

$$I_{\text{л}} = \frac{P_i}{P_{\text{к}}} + \frac{\sum P_i}{\sum P_{\text{к}}} \quad (1)$$

де $I_{\text{л}}$ – індекс локалізації; P_i – обсяг певного виду продукції, що виробляється в конкретному районі (території); $P_{\text{к}}$ – обсяг цієї самої продукції, що виробляється в країні; $\sum P_i$ – обсяг всієї продукції, що виробляється в цьому районі; $\sum P_{\text{к}}$ – обсяг всієї продукції, що виробляється в країні.

Якщо значення таких індексів для досліджуваної території перевищує одиницю, то виробництво (діяльність) вважається спеціалізованим, високо розвинутим.

Територіальне кооперування – організація виробничо– економічних зв’язків між підприємствами регіону для спільного виготовлення кінцевої

продукції (взаємопостачання вузлів, деталей, напівфабрикатів, з яких виготовляється кінцевий продукт).

Територіальне комбінування – технологічне і організаційне поєднання на території одного підприємства (комбінату) декількох видів виробництв, різних галузей, між якими існують постійні технологічні зв'язки.

Питання для практичної роботи

1. Що таке галузева економіка і які основні аспекти її дослідження?
2. Як галузева економіка впливає на розвиток економіки країни в цілому?
3. Які основні методи і підходи використовуються в галузевій економіці?
4. Які ключові показники використовуються для аналізу стану галузі?
5. Які фактори визначають конкурентоспроможність галузі?
6. Які основні тенденції розвитку галузевої економіки в світі та в Україні?
7. Як регуляторна політика впливає на розвиток окремих галузей економіки?
8. Які сучасні виклики та можливості стоять перед галузевою економікою?
9. Які приклади успішних галузей економіки можна навести і що стало причиною їх успіху?
10. Які є основні проблеми в розвитку галузей економіки в Україні та шляхи їх подолання?

Питання для самоконтролю

1. Надати визначення регіональній економіці, як дисципліні.
2. Що і на яких принципах вивчає Галузева економіка?
3. Що є предметом, об'єктом, метою та суб'єктами регіональної економіки?

4. Які завдання і якими методами вирішує Галузева економіка?

Теми для рефератів

1. Визначення та основні концепції галузевої економіки.
2. Методи дослідження у галузевій економіці: теорія та практика.
3. Завдання дисципліни галузевої економіки у сучасних умовах.
4. Порівняльний аналіз галузевих економічних систем різних країн
5. Вплив глобалізації на розвиток галузевої економіки
6. Роль галузевої економіки у загальному економічному розвитку країни: приклади з різних країн.
7. Методи та інструменти аналізу ефективності галузей економіки: порівняльний аналіз.
8. Вплив регуляторної політики на розвиток окремих галузей економіки: приклади успіхів та провалів.
9. Сучасні виклики та можливості для галузевої економіки в Україні.
10. Інновації та їх роль у підвищенні конкурентоспроможності галузей економіки.
11. Тенденції розвитку галузевої економіки у світі: аналіз основних трендів та прогнозів.

Завдання для індивідуальної роботи студентів

1. Дайте визначення науки “Галузева економіка”.
2. Визначте мету і завдання предмета “Галузева економіка”.
3. В чому полягає зв’язок предмета “Галузева економіка” з іншими науками?
4. В чому полягають основні положення розміщення продуктивних сил як головної складової регіональної економіки?
5. Охарактеризуйте принципи цілеспрямованості, цілісності, самоорганізації, специфічності та загальності.
6. Які Ви знаєте чотири рівні наукових методів дослідження?

7. В чому полягає суть наступних наукових методів: системного аналізу, синтезу, оптимізації, балансового, картографічного, аналітично–математичного і статистичного?
8. Вкажіть основні характеристики методів дослідження регіонального розвитку продуктивних сил – економічного районування, типології і класифікації, індексного методу.
9. Що означають закони в науковому розумінні терміна?
10. Які Ви знаєте закони, що впливають на розвиток досліджуваної науки?
11. В чому полягає закон сталого розвитку продуктивних сил?
12. Вкажіть основні положення вчення У. Ізарда як засновника регіональної економіки.
13. Які зарубіжні вчені внесли свій вклад у розвиток регіональної економіки та в чому він полягає?
14. Роз’ясніть основні положення класичної та посткейнсіанської теорій регіональної економіки.
15. Назвіть переваги та недоліки радянської регіональної науки.
16. Які основні напрямки наукових досліджень вітчизняних регіоналістів?
17. Визначте особливості впровадження сучасних наукових теорій регіональної економіки в Україні.

Тема 2. Економічне районування та територіальна організація галузей економіки

Мета: вивчити сутність і співвідношення понять “район”, “регіон”, “економічний район”, “економічний регіон”, “економічний простір”; засвоїти суть і форми територіального поділу праці; вивчити форми територіальної організації господарства; засвоїти сутність, принципи і види економічного районування;

Основні терміни і поняття

Територіально– виробниче комплексотворення – взаємообумовлене територіальне поєднання підприємств та видів людської діяльності, при якому досягається досить високий ефект (економічний, соціальний, екологічний) за рахунок підбору підприємств відповідно до природних, економічних, демографічних, транспортних умов території та її географічного положення.

Територіально– виробничі комплекси (ТБК) – сукупність взаємозв’язаних і взаємообумовлених компонентів суспільного виробництва, що формується в межах компактної території.

Район – це територія, що за сукупністю своїх елементів відрізняється від інших територій, та характеризується єдністю і взаємозв’язаністю складових і цілісністю.

Галузева економіка – (регіоналістика) – науковий напрям, що вивчає регіональні особливості соціально– економічного розвитку країни.

Регіональна політика – це діяльність держави, спрямована на забезпечення комплексного економічного, політичного, соціального та культурного розвитку окремих територій країни; сфера управління економічним, соціальним та політичним розвитком країни у регіональному аспекті.

Районування території – це поділ її на частини, відносно однорідні в природному та соціально– економічному аспектах.

Спеціалізація – переважний розвиток декількох галузей його господарства (видів діяльності) відповідно до найсприятливіших для цих галузей передумов, що дозволяє досягти високого рівня економічної ефективності цих галузей зокрема та всього господарства району в цілому.

Економічне районування – це науково обґрунтований поділ країни на економічні райони, що склалися історично або формуються в процесі

розвитку продуктивних сил на підставі суспільного поділу праці.

Питання для практичної роботи

1. Поняття про територію, регіон, район. Поняття про економічний простір. Співвідношення понять “регіон”, “економічний район”, “адміністративно– територіальний поділ”. Суть поняття “економічний регіон”.
2. Форми територіальної організації господарства. Види економічних регіонів. Транснаціональні регіони. Програмні регіони (Єврорегіони та ін.)
3. Типологія регіонів. Поняття про проблемні регіони: слаборозвинені (відсталі) регіони, депресивні регіони, регіони екологічного лиха.
4. Регіони з спеціальним режимом інвестування (внутрішнім і іноземним) – СЕЗ (спеціальні, або вільні економічні зони). Види СЕЗ. Переваги і недоліки їх функціонування.

Питання для самоконтролю

1. Визначте сутність економічного району і доведіть об’єктивний характер його формування.
2. Що являє собою територіальний поділ праці та який вплив він має на формування економічних районів?
3. Назвіть основні районоутворюючі фактори і поясніть їх вплив на процес районоутворення.
4. Яка форма територіальної організації народного господарства виконує функцію ядра економічного району?
5. Розкрийте сутність основних принципів економічного районування.
6. Визначте типи економічних районів і принципові відмінності між ними.

Тематика рефератів

1. Економічне районування як об'єктивна основа територіальної організації виробництва.
2. Чинники, принципи та критерії економічного районування.
3. Історія проведення економічного районування на різних етапах розвитку України.
4. Світовий досвід економічного районування.
5. Державна політика у питаннях соціально– економічного розвитку депресивних регіонів.

Тема 3. Регіон у системі територіального поділу праці

Мета: вивчити сутність і співвідношення понять “район”, “регіон”, “економічний район”, “економічний регіон”, “економічний простір”; засвоїти суть і форми територіального поділу праці; вивчити форми територіальної організації господарства; засвоїти сутність, принципи і види економічного районування;

Основні терміни і поняття

Економічний район – це територіально цілісна частина народного господарства країни, яка має такі ознаки:

- спеціалізація відповідно географічного положення, природних, економічних та соціальних умов;
- комплексність, як взаємозв'язаність найважливіших складових функціональної та територіальної структури району;
- керованість, тобто наявність певних галузевих та територіальних структур, які є матеріальною основою зв'язків в районі, що дозволяє виділити район як цілісну систему та осередок територіального управління

народного господарства.

Region – територіально– спеціалізована частина господарства країни, що характеризується єдністю й цілісністю відтворювального процесу. Включає такі структурні елементи, як природне середовище, виробничу й соціальну сфери.

Питання для практичної роботи

1. У чому полягає зміст поняття «депресивна територія», надати приклади таких територій в Україні. У чому причина такого стану цих територій?
2. Поняття про районування. Економічне районування: галузеве та інтегральне.
3. Поняття про економічний район, його ознаки і критерії виділення. Об'єктивність формування економічних районів і суб'єктивність економічного районування
4. Еволюція економічного районування в Україні.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає зміст поняття регіону, як економічної категорії?
2. Яку мету та заходи передбачає регіональна стратегія розвитку.
3. У чому полягає розробка ефективного ТПП?
4. Які лінії відбивають умовний рельєф якого– небудь явища регіону?
5. Які лінії з'єднують точки регіону з рівними витратами часу?
6. Які лінії з'єднують точки регіону з рівними транспортними витратами ?
7. Які лінії з'єднують точки регіону з рівними рівнями демографічного потенціалу?
8. Оцінка об'єктивного характеру економічного районування території України.

9. Значення природного фактора у формуванні економічних районів.
10. Проблема сформованості економічних районів та чинників, які визначають завершеність цього процесу.

Тематика рефератів

1. Місце територіального поділу праці в розвитку регіонів.
2. Міжнародний поділ праці як складова глобалізації економічного розвитку.
3. Територіальна та внутрігалузева спеціалізація у промисловому виробництві регіонів.
4. Роль промислової кооперації в економічному зростанні держави.
5. Особливості територіального поділу праці в сільських місцевостях України.

Завдання для індивідуальної роботи студентів

1. Дайте визначення та охарактеризуйте роль територіального поділу праці у розвитку регіонів.
2. В чому полягає доцільність використання балансового методу та методу територіальних пропорцій для вирішення питань раціонального територіального поділу праці?
3. Які природні та економічні умови для територіального поділу праці можуть бути в різних частинах держави?
4. Які основні принципи територіального поділу праці, проведеного професором С. Іщуком?
5. Які особливості міжнародного поділу праці Ви знаєте?
6. Дайте визначення спеціалізації та обміну товарів.
7. Наскільки доцільний і ефективний взаємозв'язок спеціалізації та обміну товарів?

8. Охарактеризуйте територіальну та внутрігалузеву спеціалізації.
9. Визначте роль галузей в господарстві регіону.
10. Проведіть аналіз економічної ефективності спеціалізації регіонів.
11. З якою метою проводиться кооперування суб'єктів господарської діяльності у регіонах?
12. В чому відмінність предметного, подетального і технологічного кооперування?
13. В яких галузях і в силу яких причин найбільш поширене кооперування?
14. Назвіть основні показники, за якими визначається рівень кооперування.
15. В чому полягає територіальний поділ праці у сільському господарстві?
16. Які відмінності малих міст України в частині територіального поділу праці?
17. Визначте вплив на територіальний поділ праці наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Тема 4. Сутність, мета і завдання економічної політики

Мета: засвоєння, закріплення і систематизація знань про регіональну економічну політику України в цілому і особливості економічного розвитку регіонів

Основні терміни і поняття

Державна політика регіонального розвитку – це цілісна сукупність заходів, спрямованих на стимулювання ефективності соціально–економічного розвитку регіонів, раціональне використання їхніх ресурс–них потенціалів та пріоритетів, забезпечення сприятливих умов для діяльності

населення, вдосконалення територіальної організації суспільства.

Галузева економіка – це система суспільних відносин, яка історично склалась в межах областей держави, являє собою сукупність взаємозв'язаних ланок і зв'язків, які забезпечують її стійкість та цілісність на макро– та мікрорівні.

Region – економічний район, який виділяється спеціалізацією та структурою господарства, природно– ресурсним та демографічним потенціалами, соціально– економічними особливостями.

Питання для практичної роботи

1. Місце регіональної економічної політики у системі державного регулювання. Суть, мета і завдання регіональної політики.
2. Об'єкти і суб'єкти регіональної економічної політики. Основні принципи її проведення.
3. Стратегічне завдання регіональної економічної політики держави. Пріоритетні сучасні завдання регіональної економічної політики.
4. Суть регіонального управління. Мета і завдання регіонального управління. Роль місцевого самоврядування.

Питання для самоконтролю

1. Які аспекти охоплює регіональна політика держави?
2. У чому полягає раціональна регіональна соціально– економічна політика держави?
3. Назвати об'єкти регіональної політики держави.
4. Назвати суб'єкти регіональної політики держави.
5. Мета регіональної політики держави у економічній сфері.
6. Мета регіональної політики держави у соціальній сфері.
7. Мета регіональної політики держави у екологічній сфері.
8. Мета регіональної політики держави у виробничій сфері.
9. На які основні напрямлення поділяються стратегічні цілі

регіональної політики держави?

10. Назвати основні принципи регіональної політики держави.

Тематика рефератів

1. Проблеми державної регіональної економічної політики та шляхи їх вирішення.
2. Основні цілі і завдання регіональної політики.
3. Взаємовідносини між об'єктами і суб'єктами державної регіональної політики в ринкових умовах.
4. Вирішення проблем регіонального розвитку в Україні.

Завдання для індивідуальної роботи студентів

1. Назвіть відмінності між поняттями “регіональна політика” та “регіональна економічна політика”.
2. Дайте визначення, назвіть базові принципи та основні напрямки регіональної економічної політики.
3. В чому полягає різниця в регіональній політиці розвинутих країн та тих, що розвиваються?
4. Охарактеризуйте регіональну економічну політику Європейсько-го Союзу на різних етапах його розвитку.
5. Які основні складові класичної і неокласичної теорій в частині регіональної політики?
6. Які Ви знаєте невирішені проблеми і диспропорції регіонального розвитку?
7. Вкажіть цілі та засоби структурної моделі розвитку економіки регіону.
8. Яка головна мета регулювання економіки регіону?
9. Які загальнодержавні стратегічні завдання регіонального розвитку Ви знаєте?

10. Охарактеризуйте завдання регіональних органів влади.
11. Охарактеризуйте об'єкти державної регіональної економічної політики.
12. Дайте визначення суб'єкта державної регіональної економічної політики.
13. Що Ви знаєте про депресивні території, проблемні регіони, кризові ситуації у нещодавно високорозвинутих регіонах?
14. Які проблеми регіонального розвитку в Україні Ви знаєте?
15. Назвіть основні показники соціально– економічного розвитку регіонів.
16. В чому полягає нерівномірність територіального розвитку держави?

ТЕМА 5. Механізм реалізації економічної політики

Мета: засвоєння, закріплення і систематизація знань про економічну політику України в цілому і особливості економічного розвитку регіонів

Основні терміни і поняття

Економічний район – це територіально цілісна частина народного господарства країни, яка має певні ознаки.

Державна політика регіонального розвитку – це цілісна сукупність заходів, спрямованих на стимулювання ефективності соціально– економічного розвитку регіонів, раціональне використання їхніх ресурс– них потенціалів та пріоритетів, забезпечення сприятливих умов для діяльності населення, вдосконалення територіальної організації суспільства.

Галузева економіка – це система суспільних відносин, яка історично склалась в межах областей держави, являє собою сукупність взаємозв'язаних ланок і зв'язків, які забезпечують її стійкість та цілісність на макро- та мікрорівні.

Територіальне планування – органічна складова частина планування економічного й соціального розвитку країни, що відображає специфічний просторовий аспект процесів відтворення матеріальних благ, робочої сили, виробничих відносин і вирішення проблем соціального й екологічного характеру.

Прогноз – це система аргументованих наукових подань про майбутній стан досліджуваного об'єкта, що носять імовірнісний, але досить достовірний характер.

Регіональний прогноз – це дослідження перспектив розвитку регіону, що носить попередній характер і містить гіпотези про напрямки розвитку й майбутній стан регіону в цілому й окремих його складових.

Економічна безпека регіону – це сукупність дії комплексу тих умов і факторів, при яких зберігається можливість підтримки адекватного стану економічного потенціалу.

Питання для практичної роботи

1. Який вплив оказує на економіку регіону: розміщення нових виробничих об'єктів; стимулювання розвитку малого бізнесу, формування спеціальних економічних зон?
2. Поняття про механізм регіональної економічної політики.
3. Поняття про регіональні (місцеві) бюджети, їх функції та завдання.
4. Суть і принципи регіональної податкової політики. Міжбюджетні відносини. Види трансфертів: субсидії, дотації і субвенції. Фінансова основа місцевого самоврядування.
5. Стратегічне планування регіонального розвитку. Концепція соціально– економічного розвитку регіону. Прогнозування регіонального розвитку.
6. Принципи вироблення програм, мета і механізми реалізації програм. Класифікація регіональних програм: програми соціально– економічного розвитку регіонів і цільові комплексні програми (проблемні програми).

Питання для самоконтролю

1. Надати визначення механізму реалізації регіональної економічної політики.
2. Перелічити основні складові механізму державної регіональної політики України.
3. У чому полягає зміст методів механізму державної регіональної політики.
4. Назвати основні проблеми бюджетного регулювання розвитку регіонів

Тематика рефератів

1. Роль владних структур у впровадженні механізму реалізації регіональної економічної політики.
2. Значення нормативно— правової бази у забезпеченні державної регіональної економічної політики.
3. Податкова політика як інструмент державного регулювання економіки регіонів.
4. Суть короткострокового та стратегічного планування і прогнозування соціально— економічного розвитку регіонів.
5. Міжрегіональне співробітництво і роль єврорегіонів у економічному зростанні держави.

Завдання для індивідуальної роботи студентів

1. Охарактеризуйте адміністративні та економічні важелі регулювання економіки регіонів.
2. Які Ви знаєте напрямки поліпшення державної регіональної політики?
3. В чому полягають важелі державної регіональної політики на сучасному етапі?

4. Дайте інформацію щодо ролі владних структур та громадськості у соціально– економічному розвитку регіонів.
5. Визначте етапи створення нормативно– правової бази в Україні.
6. Назвіть основні інструменти державної регіональної економічної політики.
7. Роз’ясніть основні недоліки в регулюванні регіонального розвитку в Україні.
8. Коли виникла система державного регулювання економіки регіонів?
9. Назвіть головні ознаки механізмів регулювання економіки регіонів.
10. Охарактеризуйте структурні елементи економічних методів регулювання (податкову політику, бюджет, амортизаційну політику, кредитно– грошову політику).
11. В чому полягають завдання планових і програмних документів регіонів?
12. Назвіть недоліки стратегічних планів розвитку регіонів в Україні.
13. Які значення та особливості короткострокових програм соціально– економічного розвитку регіонів?
14. Які особливості фінансового забезпечення регіональних програм Ви знаєте?
15. Дайте інформацію щодо кластерної моделі галузево– територіального розвитку.
16. Охарактеризуйте переваги та недоліки вільних (спеціальних) економічних зон.
17. В чому полягає схожість і відмінність територій пріоритетного розвитку і вільних економічних зон?
18. Охарактеризуйте ситуацію в Україні щодо впровадження євро– регіонів та транскордонного співробітництва.

Тема 6. Природно-ресурсний потенціал економічного розвитку, як сировинна база галузей економіки.

Мета: охарактеризувати природно-ресурсний потенціал України, пояснити його вплив на розвиток галузей економіки України.

Основні терміни і поняття

Мінеральні ресурси – це сукупність мінеральних утворень у надрах Землі, придатних для використання у різних галузях господарства.

Корисні копалини – це мінеральні утворення в земній корі з певним хімічним складом та фізичними властивостями, які безпосередньо використовуються в господарській діяльності.

Сировина – це частина природних ресурсів, що використовуються у виробництві.

Природно-ресурсний комплекс – поєднання природних ресурсів на певній цілісній території (акваторії), використання, охорона та відтворення яких обумовлюються внутрішньою генетичною і господарською єдністю наявних або можливих зв'язків у межах існуючих або запрограмованих суспільно– територіальних систем.

Природно-ресурсний потенціал – це сукупна продуктивність природних ресурсів як засобів виробництва та предметів споживання, виражена в їхній суспільній споживчій вартості.

Питання для практичної роботи

1. Природно-ресурсний потенціал. Функції природного середовища. Природна спадщина і біорозмаїття. Природокористування і його ресурсні, економічні, соціальні та екологічні аспекти. Управлінські стратегії природокористування. Природний капітал.

2. Класифікація природних ресурсів. Структура природно–ресурсного потенціалу України. Забезпеченість країни природними ресурсами.

3. Оцінка інтегрального природно–ресурсного потенціалу України. Стан і проблеми використання надр (мінерально-сировинних ресурсів): паливно-енергетичні ресурси, рудні і нерудні ресурси. Земельні ресурси. Водні ресурси. Лісові і біологічні ресурси. Рекреаційні ресурси.

4. Загальні проблеми охорони і раціонального використання природних ресурсів.

5. Які основні показники формують агрокліматичні умови? Який вплив вони здійснюють на розвиток господарства? Основні особливості агрокліматичних ресурсів України.

Питання для самоконтролю

1. Визначте сутність і структуру природно–ресурсного потенціалу.
2. Назвіть існуючі методи оцінки природно–ресурсного потенціалу.
3. Охарактеризуйте мінеральні ресурси України, їх структуру та особливості розміщення.
4. Розкрийте сутність та визначте структуру земельного фонду України. Сформулюйте проблеми раціонального використання земельних ресурсів.
5. Охарактеризуйте водні ресурси України, особливості їх формування і розміщення. Назвіть проблеми та шляхи їх раціонального використання.
6. Охарактеризуйте лісові ресурси України, їх народногосподарське значення і основні шляхи раціонального використання.
7. Охарактеризуйте рекреаційні ресурси України, їх структуру та особливості розміщення. Обґрунтуйте проблеми і шляхи їх раціонального використання.
8. Визначте сутність та основні напрями ресурсозбереження.
9. В чому полягають особливості формування вторинного ресурсного потенціалу ?

Тематика рефератів

1. Природні ресурси України як важливий фактор її соціально–економічного розвитку.
2. Значення земельних, лісових, водних і рекреаційних ресурсів у розвитку міжгосподарських комплексів держави.
3. Особливості використання земельних ресурсів у вашій області.
4. У чому ви бачите причини низької ефективності використання земельних ресурсів у сільському господарстві? Як ви вважаєте, чи доцільним буде для України проведення агроекологічної класифікації територій? Які умови для цього необхідні?

Завдання для індивідуальної роботи студентів

1. Дайте визначення природних ресурсів.
2. Охарактеризуйте можливості використання природних ресурсів при різному ступені історичного розвитку суспільства.
3. В чому полягають природна та економічна класифікація природних ресурсів?
4. Які відмінності між витратним та рентним методами економічної оцінки природних ресурсів?
5. Дайте інформацію щодо чотирьох ступенів розвідання запасів мінеральної сировини.
6. Де розміщені основні запаси кам'яного і бурого вугілля, нафти, газу і торфу?
7. Дайте характеристику земельних, лісових та водних ресурсів.

Тема 7. Трудовий та демографічний потенціал країни як основна рушійна сила розвитку галузей економіки

Мета: полягає у глибокому розумінні та аналізі впливу трудового та демографічного потенціалу на економічний розвиток країни.

Ця тема є критично важливою для розуміння того, як трудові та демографічні чинники формують економічний ландшафт країни та які кроки можна вжити для стимулювання сталого розвитку. Вивчення цих аспектів допоможе приймати обґрунтовані рішення щодо управління трудовими ресурсами та розробки економічної політики.

Основні терміни і поняття

Населення – це сукупність людей, що проживають на визначеній території (в країні, області, місті, районі, селі тощо). Нерідко в цьому ж розумінні в соціально– економічній літературі використовується поняття "народонаселення". Населення – це всі люди незалежно від їхніх характеристик, тобто це найширше поняття для означення людських ресурсів.

Урбанізація – це процес зростання ролі міста в розвитку суспільства, який охоплює соціально– професійну та демографічну структуру населення, його спосіб життя, розміщення продуктивних сил та всі пов'язані з цим риси розселення.

Системи розселення – сукупність взаємозв'язаних (в результаті виробничо– господарських, адміністративно– управлінських, соціально– обслуговуючих зв'язків) поселень в межах відносно цілісної території. В системі розселення виділяється своїми функціями та людністю «центральне» поселення до якого тяжіють підпорядковані йому поселення.

Трудові ресурси – працездатна частина населення, яка, володіючи фізичними й інтелектуальними можливостями, здатна виробляти матеріальні блага та надавати послуги. Практично, трудові ресурси включають в себе як зайнятих економічною діяльністю людей (в різних галузях), так і не зайнятих, але, які можуть працювати.

Економічно активне населення – особи, зайняті суспільно корисною працею, що приносить їм прибуток.

Економічно неактивне населення – за міжнародними нормами, належать усі ті, хто, незалежно від віку, не входить до описаної вище категорії

робочої сили.

Безробітні (за методологією МОП) – особи, які не мають роботи, активно її шукають і готові приступити до неї впродовж наступних двох тижнів

Питання для практичної роботи

1. Поняття про людський капітал і трудовресурсний потенціал.
2. Демографічна ситуація і міграції в Україні. Демографічна криза.
3. Рівень життя населення. Чинники і наслідки зниження людського потенціалу.
4. Проаналізувати густоту населення України. Визначити та пояснити її основні риси, причини, територіальні відмінності.
5. Пояснити особливості розселення населення України. Схарактеризувати функціональні типи міст та види міських агломерацій.
6. Пояснити регіональні особливості розміщення і використання трудових ресурсів України та визначити регіональні проблеми, пов'язані з працевлаштуванням.

Питання для самоконтролю

1. Роль демографічних передумов у розвитку народного господарства.
2. Регіональні особливості демографічної ситуації в Україні.
3. Визначення коефіцієнтів, які характеризують процеси відтворення населення регіонів (країни): коефіцієнту народжуваності, коефіцієнту смертності, коефіцієнту загального приросту населення.
4. Демографічна політика України.
5. Трудовресурсна ситуація та ринок праці в Україні.
6. Визначення рівня безробіття, чисельності трудових ресурсів та рівня зайнятості регіону (країни).

Тематика рефератів

1. Сучасні міграційні процеси. Нові хвилі міграції.
2. Унікальні міста України.
3. Шляхи впорядкування міграційних процесів на державному рівні.
4. Збалансування ринку праці в умовах трансформаційної економіки.

Завдання для індивідуальної роботи студентів

1. В чому проявляються негативні тенденції в розвитку демографічних процесів?
2. Охарактеризуйте поняття “населення”, “демографія”, “демографічна політика”, “депопуляція” і “відтворення населення”.
3. Назвіть чисельність населення та її зміни за останні роки в Україні.
4. Визначте основні складові демографічної політики держави.
5. Дайте визначення та основні характеристики міграції населення.
6. В чому полягають переваги та недоліки міграційних процесів для України?
7. Яка ситуація щодо легального працевлаштування громадян України у країни ЄС на основі двосторонніх та багатосторонніх домовленостей?
8. Які основні напрямки міграційної політики держави?
9. Охарактеризуйте зміст та різницю між поняттями “робоча сила”, “трудова ресурси”, “людський капітал” і “кадровий потенціал”.
10. Визначте ситуацію в Україні в частині наявності і якості трудових ресурсів.
11. В чому полягає продуктивне використання трудових ресурсів?
12. Які особливості ефективної зайнятості та створення нових робочих місць в ринкових умовах Ви знаєте?

Модуль 2. ГАЛУЗІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЯК ЦІЛІСНА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА

Тема 8. Господарський комплекс України, його структура і трансформація в ринкових умовах

Мета: поглибити, узагальнити знання студентів про: галузевий склад народного господарства; галузі важкої індустрії (група А); галузі легкої промисловості (група Б); основні форми організації виробництва; місце металургійного комплексу в економіці України та його структуру; структуру чорної металургії, технологічні особливості металургійного процесу, сучасний стан чорної металургії; основні проблеми й перспективи розвитку і розміщення галузі; галузеву структуру кольорової металургії, принципи й особливості розміщення підприємств кольорової металургії, основні проблеми та перспективи розвитку галузі.

Основні терміни і поняття

Географічне положення (ГП) країни характеризує розміщення її території в межах земної поверхні відносно певних географічних об'єктів.

Економічна безпека – це сукупність дії комплексу тих умов і факторів, при яких зберігається можливість підтримки адекватного стану економічного потенціалу.

Сировина – це частина природних ресурсів, що використовуються у виробництві.

Тип виробничої структури – це стійке поєднання певних (характерних для даної території) галузей сільськогосподарського виробництва відповідно до природно– економічних умов конкретного господарства (території).

Питання для практичної роботи

1. Вплив структурних перетворень на народногосподарський комплекс України.
2. Сучасні форми територіальної організації промисловості.
3. Проблеми і напрями вдосконалення структури народного господарства України.
4. Аналіз, поняття і сутність соціально– економічної системи.

5. Властивості соціально— економічних систем.
6. Регіон як соціально— економічна система.
7. Основні напрямки комплексного економічного і соціального розвитку регіонів.
8. Державна економічна політика як сфера управління економічним, соціальним і політичним розвитком країни.
9. Мета, завдання і напрямки регіональної економічної політики.
10. Основні принципи державної економічної політики України.
11. Засоби регулювання територіальної організації суспільства.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення народногосподарського комплексу України.
2. Що таке галузь господарства?
3. Що ви розумієте під виробничою сферою і який її склад?
4. Що входить до невиробничої сфери?
5. Які особливості співвідношення виробничої і невиробничої сфери в Україні?
6. Яке значення промисловості України?
7. Як поділяється промисловість України за характером виробництва і предметів праці?
8. Назвіть основні галузі промисловості України.
9. Які особливості галузевої структури промисловості України?
10. Назвіть міжгалузеві комплекси промисловості України.
11. Які основні напрями дальшого розвитку народного господарства України?

Тематика рефератів

1. Сутність методів економічного обґрунтування галузевого розміщення виробництва.

2. Інноваційний розвиток господарського комплексу України.
3. Стан та перспективи розвитку промисловості в державі.
4. Програмне забезпечення розвитку промисловості у трансформаційній економіці.

Завдання для індивідуальної роботи студентів

1. Дайте визначення та охарактеризуйте основні критерії господарського комплексу.
2. В чому полягає комплексний розвиток господарства країни?
3. Назвіть перелік груп показників для визначення ступеня економічного розвитку господарського комплексу.
4. Які основні економічні системи існують у світовому господарстві?
5. Наведіть класифікацію методів економічного обґрунтування галузевого розміщення виробництва.
6. Визначте основні етапи перетворень у господарському комплексі України.
7. В чому полягають основні помилки, допущені під час формування макроекономічної політики в державі?
8. Дайте інформацію щодо інноваційного стану та залучення інвестицій у господарський комплекс.
9. Дайте визначення та коротку характеристику основних складових промисловості.
10. Які фактори характеризують негативну структуру промисловості?
11. Дайте визначення промислового пункту, промислового центру, промислового вузла та промислового району.
12. Визначте фактори, що впливають на промислове виробництво.
13. Що Ви знаєте про стратегічні пріоритети промислової політики держави?

14. З якою метою необхідний перегляд колишніх напрямків індустріалізації?

15. В чому полягає необхідність розробки і реалізації програм розвитку промисловості на національному рівні?

Тема 9. Міжгалузеві господарські комплекси та особливості їх розвитку і розміщення

Мета: поглибити, узагальнити знання студентів про: особливості формування й аналізу міжгалузевих господарських комплексів; роль паливно– енергетичного комплексу в народному господарстві та його структура; галузі паливно– енергетичного комплексу як фактор районування; паливний баланс та його структуру; оптимізацію паливного балансу на сучасному етапі та у довго– строковій перспективі.

Основні терміни і поняття

Міжгалузевий комплекс (МГК) – система економічно взаємозв’язаних галузей матеріального і нематеріального виробництва.

Промисловий пункт – населений пункт з одним промисловим підприємством.

Промисловий центр – населений пункт, в якому діє кілька промислових підприємств, між якими немає тісних виробничо– технологічних зв’язків.

Промисловий вузол – це зосередження на порівняно невеликій території промислових підприємств, поєднаних тісними виробничо– територіальними зв’язками.

Промислова агломерація – виробничо– територіальні сполучення промислових вузлів та центрів, об’єднаних виробничо– технологічними зв’язками на порівняно значній території.

Промисловий район – це територіально– виробничий комплекс з чіткою промисловою спеціалізацією.

Паливно– енергетичний комплекс (ПЕК) – це сукупність галузей і підгалузей промислового виробництва, які спеціалізуються на видобутку, збагаченні, переробці, споживанні палива, виробництві та використанні енергії та тепла.

Паливна промисловість – сукупність галузей гірничо– видобувної промисловості, що спеціалізується на видобутку та переробці паливно– енергетичної сировини: кам'яного та бурого вугілля, нафти, газу, урану, сланців, торфу.

Нафтова і нафтопереробна промисловість – складові частини нафтової промисловості, підприємства якої спеціалізуються на розвідці, ви– добутку, транспортуванні, зберіганні, переробці нафти.

Газова промисловість – галузь ПЕКу, що спеціалізується на видобутку природного і супутніх газів, їх зберіганні, переробці, транспорту– ванні і розподілі.

Сільське господарство – це сукупність технологічно пов'язаних галузей (рослинництво і тваринництво), метою діяльності яких є виробництво продовольчої продукції та сировини для подальшої промислової переробки (насамперед, для харчової та легкої промисловості).

Поріг послуги – мінімальна кількість людей (споживачів), необхідна для існування певної послуги.

Радіус реалізації послуги (радіус обслуговування) – відстань, яку споживач долає (згоден долати) для одержання даної послуги.

Пункт обслуговування – населений пункт, в якому діє один (рідко кілька) об'єкт, що надає послуги тільки для власного населення.

Центр обслуговування – населений пункт, в якому зосереджені де– кілька об'єктів, що надають послуги не тільки для власних жителів, а й жителям сусідніх поселень.

Зона обслуговування – територія, на яку поширюється обслуговую– чий вплив певного центру. Розмір цієї території обмежується порогом по– слуг та радіусом обслуговування.

Ранг послуг – частота звертання споживача за певною послугою.

Ієрархія центрів обслуговування – це впорядковане розміщення їх від вищого до нижчого рангу за ознаками порогу, радіусу, зони обслуговування та повноти послуг.

Питання для практичної роботи

1. Теоретичні засади формування галузей промисловості комплексів та особливостей їх розвитку і розміщення. (галузі міжгалузових комплексів).
2. Згідно з даними Держкомстату проведення аналізу машинобудівного комплексу України.
3. Експортно– імпортна політика держави в галузі металургії.
4. Розкрити техніко– економічні особливості МБК. Пояснити взаємозв'язок з іншими галузями промисловості. Визначити основні функції МБК.
5. Фармацевтична промисловість України.
6. Розкрити сутність поняття АПК. Проаналізувати головні типи галузових та територіальних АПК.
7. Тенденції розвитку приватних сільськогосподарських господарств.
8. Галузева структура, основні завдання і функції сфери послуг, її роль у забезпеченні потреб населення.
9. Галузі легкої промисловості України та їх територіальна організація.
10. Проблеми інтеграції України до європейського транспортного простору.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає зміст поняття міжгалузового комплексу (МК)?
2. Назвати та надати характеристику основним типам МК.
3. Як поділяються МК залежно від просторових масштабів?

4. У чому полягає цільовий підхід МК?
5. Що передбачає технологічний підхід МК?
6. Що поєднує відтворювальний підхід МК?

Тематика рефератів

1. Роль міжгалузевих господарських комплексів у соціально— економічному розвитку України.
2. Регіональні відмінності у розміщенні і розвитку міжгалузевих господарських комплексів.
3. Реформування машинобудівного комплексу України.
4. Розвиток рослинницької і тваринницької підгалузей у державі.
5. Проблеми і перспективи розвитку легкої промисловості на сучасному етапі.

Завдання для індивідуальної роботи студентів

1. Розкрийте суть міжгалузевих господарських комплексів.
2. Які основні типи міжгалузевих господарських комплексів можна виділити в господарському комплексі України?
3. Охарактеризуйте паливно— енергетичний комплекс держави.
4. Окресліть стан та проблеми нафто— і газохімічної промисловості.
5. Дайте характеристику та розкрийте особливості розвитку металургійного комплексу.
6. Які галузі кольорової металургії розвинуті в державі, де вони розміщені, на яких підприємствах?
7. Назвіть галузеву структуру машинобудівного комплексу.
8. Розкрийте напрямки реструктуризації машинобудівного комплексу.
9. Які особливості структури і територіальної організації хімічного підкомплексу?
10. Охарактеризуйте структуру, результати і проблеми розвитку

лісового підкомплексу.

11. У чому полягає специфіка розвитку будівельного комплексу?
12. Які фактори впливають на розміщення і функціонування підприємств будівельного комплексу?
13. Розкрийте структуру агропромислового комплексу України.
14. Охарактеризуйте стан харчової промисловості.
15. Назвіть основні галузі підкомплексу транспорту та зробіть аналіз ситуації в ньому.
16. Розкрийте ситуацію та перспективи розвитку окремих напрямків галузі зв'язку України.
17. Проаналізуйте структуру комплексу по виробництву товарів широкого вжитку і тривалого користування.
18. Охарактеризуйте структуру, ситуацію і перспективи розвитку легкої промисловості.
19. Розгляньте питання регіональних особливостей розміщення і розвитку міжгалузевих господарських комплексів.
20. Розкрийте регіональні особливості розміщення сільського господарства України.

Тема 10. Галузева економіка регіонів України: стан та перспективи розвитку

Мета: поглибити, узагальнити та систематизувати знання студентів про: сучасний стан та рівень розвитку продуктивних сил України; територіальну організацію продуктивних сил України; економіку району як ланку єдиного народногосподарського комплексу України; місце й спеціалізацію економічних районів системі територіального поділу праці; комплексний соціально– економічний розвиток територій в умовах ринкових відносин; диференціацію територій за рівнем та комплексністю розвитку продуктивних сил; соціально– економічні й екологічні проблеми районів та

шляхи їх вирішення.

Основні терміни і поняття

Економічний район – це територіально цілісна частина народного господарства країни, яка має такі ознаки:

- спеціалізація відповідно географічного положення, природних, економічних та соціальних умов;
- комплексність, як взаємозв'язаність найважливіших складових функціональної та територіальної структури району;
- керованість, тобто наявність певних галузевих та територіальних структур, які є матеріальною основою зв'язків в районі, що дозволяє виділити район як цілісну систему та осередок територіального управління народного господарства.

Реґіон – територіально– спеціалізована частина господарства країни, що характеризується єдністю й цілісністю відтворювального процесу. Включає такі структурні елементи, як природне середовище, виробничу й соціальну сфери.

Питання для практичної роботи

1. Місце і роль реґіону в економіці України.
2. Економічна оцінка природно– ресурсного і трудового потенціалу реґіону.
3. Галузева структура господарського комплексу реґіону.
4. Сучасний стан розвитку і територіальні особливості розміщення основних галузей господарського комплексу реґіону.
5. Основні проблеми і перспективи розвитку господарського комплексу реґіону.

Питання для самоконтролю

1. Що являє собою єдиний народногосподарський комплекс

(ЄНГК)?

2. Надати визначення поняттю народногосподарський комплекс (НГК).
3. Надати визначення поняттю Економічний простір
4. Якими характеристиками та параметрами визначається економічний простір
5. Які сфери відносять до компонентів ЄНГК?
6. Що відносять до складу матеріального виробництва?
7. Що відносять до складу виробництва послуг?

Питання для дискусій

1. Яке явище надає характеристику економіки України ХХ ст.? Що таке структурна криза та стагнація?
2. Надати визначення поняттю реструктуризація.
3. Надати визначення поняттю синенергетичний ефект

Тематика рефератів

1. Значення економічного районування в Україні на сучасному етапі.
2. Переваги та проблеми Донецького економічного району.
3. Шляхи розвитку Карпатського економічного району.
4. Проблеми та можливості Поліського економічного району і забезпечення їх реалізації.
5. Експортна діяльність підприємств Придніпровського економічного району.

Завдання для індивідуальної роботи студентів

1. Назвіть цілі створення економічних районів в Україні.
2. На які економічні райони поділяється територія держави?

3. Визначте склад та основні характеристики Донецького економічного району.
4. Виділіть основні спрямування промислового комплексу Донецького економічного району.
5. Дайте інформацію щодо територіально– географічного положення Карпатського економічного району.
6. Які питання доцільно вирішити для ефективного розвитку Карпатського економічного району?
7. Дайте інформацію щодо рекреаційного комплексу Автономної Республіки Крим.
8. Назвіть пріоритетні галузі розвитку Подільського економічного району.
9. Охарактеризуйте демографічну ситуацію в областях Поділля.
10. Дайте характеристику особливостей рельєфу та клімату областей Полісся.
11. Як Ви можете охарактеризувати властивості ґрунтів Поліського економічного району?
12. Виділіть основні складові експортної спрямованості Придніпровського економічного району.
13. Яка екологічна ситуація склалася в Дніпропетровській та Запорізькій областях?
14. Визначте особливості агропромислового комплексу Причорноморського економічного району.
15. Як вирішуються проблеми водозабезпечення Причорноморського економічного району?
16. Визначте геополітичне становище складових Східного економічного району.
17. Порівняйте економічний стан Східного району з іншими економічними районами України.
18. В чому полягає роль м. Києва як центру (ядра) Центрального

економічного району?

19. Які переваги кліматичних умов та рельєфу Центрального економічного району Ви можете назвати?

Тема 11. Міжнародні економічні зв'язки України та її інтеграція в європейські та інші світові структури

Мета: поглибити, узагальнити та систематизувати знання студентів про: міжнародний поділ праці; основні форми зовнішньоекономічних зв'язків; зовнішньоекономічний баланс України; проблеми іноземного інвестування.

Основні терміни і поняття

Зовнішньоекономічні зв'язки – сукупність напрямів, методів і засобів здійснення торгово– економічних, виробничих, науково– технічних, а також валютно– фінансових і кредитних відносин між країнами.

Міжнародний територіальний поділ праці – це концентрація в окремих країнах виробництва товарів та надання послуг понад необхідні внутрішні потреби шляхом обміну або продажу іншим країнам.

Загальний ТПП – це розподіл праці у сфері виробництва: добувна, переробна промисловість та ін., міжнародна спеціалізація країн визначається сприятливими природно– кліматичними умовами.

Частковий ТПП – це спеціалізація на рівні галузей виробництва, видів готової продукції, що означає зростання ролі міжгалузевого обміну готовою продукцією.

Одиничний міжнародний ТПП – це спеціалізація окремих країн на виготовлення окремих компонентів продукції або на технологічних стадіях виробництва товарів та послуг.

Транснаціональні компанії – це концерни, трести, які і є національними за капіталом та контролем, міжнародними за масштабом та характером діяльності.

Багатонаціональні корпорації – це концерни або трести, які і є міжнародними за масштабами і особливостями об'єднання міжнародних коштів.

Економічна інтеграція – це об'єктивний процес розвитку глибоких, етичних взаємозв'язків та поділу праці між національними господарствами, створення міжнародних господарських комплексів в межах держави.

Міжнародна торгівля – це оборот товарів, який забезпечує рух товарних мас зі сфери виробництва у сферу споживання.

Іноземні інвестиції – це довгострокові вкладення капіталу закордонними власниками у галузі народного господарства.

Експортний потенціал – обсяг благ, які національна економіка може виробити та реалізувати за своїми межами, а також здатність національної економіки відтворювати свої конкурентні переваги на світогосподарській арені.

Питання для практичної роботи

1. Поняття міжнародної економічної інтеграції.
2. Сучасний стан зовнішньоекономічних зв'язків України.
3. Правова база процесу інтеграції України до ЄС.
4. Проблеми та перспективи інтеграції України до ЄС.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність зовнішньоекономічних зав'язків та назвіть їхні основні форми.
2. В чому виявляється вплив міжнародного територіального поділу праці на формування міждержавних економічних зав'язків?
3. Розкрийте сутність механізму зовнішньоекономічної діяльності та назвіть основні його принципи.
4. Назвіть загальні обсяги експорту й імпорту України, визначте їхню товарну структуру.
5. Охарактеризуйте зовнішньоекономічні зв'язки України з краї-

нами «Великої сімки».

6. Охарактеризуйте зовнішньоекономічні зв'язки України з країнами Європи.

7. Охарактеризуйте зовнішньоекономічні зв'язки України з країнами Азії.

8. Охарактеризуйте зовнішньоекономічні зв'язки України з країнами Америки.

9. Визначте основні проблеми і перспективи розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України.

Тематика рефератів

1. Торговельні зв'язки України та їх роль у розвитку держави.
2. Зовнішньоекономічні зв'язки України з Європейським Союзом.
3. Основні вектори розвитку міжнародної економічної інтеграції держави.
4. Іноземне інвестування як фактор розвитку вітчизняної економіки.

Тема 12. Фактори сталого розвитку продуктивних сил як основи галузевої економіки.

Мета: засвоєння, закріплення і систематизація знань з питань сталого розвитку продуктивних сил України.

Основні терміни і поняття

Ресурсоспоживання – безпосереднє використання людиною природних ресурсів для задоволення своїх господарських потреб.

Ресурсокористування – використання ресурсів без їх вилучення з природного середовища.

Управління природокористуванням – це заходи, здійснення яких до-

зволить змінити природні явища та процеси (посилити або обмежити їх) в бажаному для людини напрямі.

Питання для практичної роботи

1. У чому сутність поняття «сталий розвиток»?
2. В чому полягає сутність і мета створення вільних економічних
3. Розкрийте основне призначення регіональних науковотехнологічних парків.
4. Які особливості становлення регіональної інвестиційної політики в Україні?
5. Розкрийте причини виникнення депресивних регіонів та механізм інвестування їхнього розвитку.
6. Екологічні проблеми промислового комплексу.
7. Екологічні проблеми агропромислового комплексу.
8. Транспорт і раціональне природокористування.
9. Система розселення як фактор антропогенного впливу на довкілля.

Питання для самоконтролю

1. Пояснити, який має вплив на розвиток регіональної економіки:
 - екологічний фактор;
 - геополітичний фактор;
 - соціально– політичний фактори;
 - сировинний фактор;
 - фактор ринкової кон'юнктури;
 - людський фактор;

Питання для дискусії

1. Місце зовнішньоекономічних зав'язків у соціально– економічному розвитку України.
2. Роль міжнародних кредитів і позик у розвитку економіки держави.

3. Іноземні інвестиції — важлива форма стимулювання розвитку економіки.

Тематика рефератів

1. Роль факторів сталого розвитку продуктивних сил.
2. Внутрішні фактори сталого розвитку продуктивних сил.
3. Зовнішні фактори сталого розвитку продуктивних сил.
4. Економічний потенціал регіону як головний фактор його соціально– економічного розвитку.

Завдання для індивідуальної роботи студентів

1. В чому полягає єдність сталого розвитку продуктивних сил держави та її регіонів?
2. Які Ви знаєте внутрішні фактори сталого розвитку продуктивних сил?
3. Охарактеризуйте, в чому Ви бачите недосконалість переліку внутрішніх факторів сталого розвитку продуктивних сил.
4. Які характерні особливості розвитку продуктивних сил схильного до гуртової діяльності українства Ви можете назвати?
5. Назвіть зовнішні фактори сталого розвитку продуктивних сил.
6. Дайте визначення економічного потенціалу регіону.
7. Охарактеризуйте складові економічного потенціалу як фактора розвитку економіки.
8. Назвіть особливості цільової та ресурсної ефективності використання економічного потенціалу.
9. Яке сучасне нормативне забезпечення аналізу розвитку регіону в державі?
10. Охарактеризуйте показники економічного, соціального та еко–логічного розвитку регіону.

11. Що Ви знаєте про методику розрахунку індексу регіонального людського розвитку?

12. В чому полягає комплексна оцінка соціально– економічного розвитку регіону?

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ТА ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова література:

1. Альбещенко О. С. Розміщення продуктивних сил: конспект лекцій. Миколаїв. МНАУ. 2019. 87 с.
2. Бутко М. Галузева економіка в модернізаційному форматі. К: Центр навчальної літератури, 2022. 432с.
3. Гусєва О.Ю., Воскобоєва О.В., Ромащенко О.С. Галузева економіка: навчальний посібник. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2020. 121с.
4. Регіональна економіка: тренінг курс: Навчально– методичний посібник для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня бакалавр галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» / В.В. Соляр, О.В. Анісімова . – Харків: Видавництво Іванченка І.С., 2021. – 173с.
5. Лишиленко В.І. Регіональна економіка. К: Центр навчальної літератури, 2019. 384с

Додаткова література:

1. Законодавство України / Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. URL:<http://rada.gov.ua>
2. Макроекономічний огляд та прогноз. Міністерство фінансів України. URL:<https://mof.gov.ua/uk/makroogljad>.
3. Міністерство освіти і науки України. URL: <http://mon.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua>.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Офіційний сайт Міністерства економіки. URL: www.me.gov.ua
7. Офіційний сайт Верховної ради України. URL: www.rada.gov.ua.